

German language with its peculiarities only. Of great interest in this regard is the question of how the resolution of the contradiction between the verbal essence and the nominalized adjective affects the semantics of verbal formations, as the ambiguous lexical and grammatical nature of this type of adjectives manifests itself on a syntagmatic level.

Keywords: sema; empirical performance; synchrony; diachrony; correlation; semantic niche; vocabulary block.

V. KULCHYTSKYI, V. SYTYUK

SEMANTIC ANALYSIS OF WORD-FORMING VALUES VERBAL ADJECTIVES IN MODERN GERMAN

Many works of modern linguists have been devoted to the issue of word-forming semantics, which can be explained by the great relevance of this problem in word-formation and in language in general.

The presence of semantic links between verb adjectives, adjective prefix adjectives, and correlative syntactic constructs, the possibility of their full or partial synonymy allows us to use the method of transformation or substitution, that have become widespread in modern linguistics under the name of the transformational method, in the semantic analysis of these adjectives. Transformation should include a word that semantically motivates an adjective. When deploying a derivative word in its syntactic construction, the words corresponding to the meaning of the word-suffix must be included in the transformation. If necessary, the content of the derivative adjective is adequately conveyed to the transformation, words should be entered describing "semantic additions" in the model's meaning, if

any. The semantic analysis of verbal adjectives was performed in stages. In the first stage, the definition of the values of the analyzed adjectives is given by means of transformational analysis. Then, from the transformations that reflect the semantics of the derivative adjectives in explicit form, we extract the components of meaning and, on the basis of family analysis, we give a semantic classification that covers the entire word-forming microsystem of verbal adjectives. In doing so, we proceed from the thesis that the meaning of the word is a lexical-grammatical unity and that the lexical-grammatical categories of directionality (non-directivity) of action, transitivity (intransitiveness), etc. contained in the semantic structure of the word in the form of differential features. The modal shades of duty, admissibility, positively assessed trait are inherent in a small part of -bar derivatives with a potentially passive value and are a consequence of the polysemy of the word-forming suffix -bar. There are four vocabulary blocks in the word-forming microsystem of verbal adjectives embodied in eight word-forming models. Vocabulary blocks combine semantic niches, which are repeated in the composition of different word-forming models and represent functional variants of the common lexical-categorical meaning of a particular model. No semantic niche is singular within the analyzed word-forming models, and, conversely, no word-forming model of verbal adjectives is exhausted by one semantic niche.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2020.

УДК 811.112.2'373.6

НЕЖИВА Ольга

МОВНА ЕКОНОМІЯ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДАХ СКЛАДНИХ І СКОРОЧЕНИХ СЛІВ

У статті розглядається особливості формування і розвитку мовної економії в німецькій мові. Своє безпосереднє вираження тенденція до економії знаходить у співвідношенні вживаних мовних засобів до об'єму інформації. Тому й відправним пунктом дослідження економії в даному випадку є посилання на те, що словоскладання і утворення скорочених слів є важливими засобами мовної економії. Таким чином, автор у цій роботі приділяє увагу таким способам словотворення як утворення складних і скорочених слів, які проявляють тенденцію до економії з тим аби виділити чіткі моделі їх утворення. У статті виділяється такі класифікації як семантико-синтаксична, структурна та морфологічна.

Ключові слова: мовна економія, слово, складне слово, мова, німецька мова.

© Нежива Н., 2020

Вступ. Характерною рисою XXI століття є високий рівень розвитку всіх сфер діяльності людини. Адже процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше галузі життєдіяльності людини. Оскільки в умовах інтернаціоналізації світового простору, політичного, економічного і культурного зближення країн виник єдиний Європейський освітній простір, до якого приєдналися вже 47 країн Європи. Відповідно до цього, процес європейської інтеграції щоразу помітніше впливає на всі сфери життя суспільства, не оминув він і мовознавство. Адже це в свою чергу пов'язане з виникненням нових понять, предметів, явищ, які знаходять своє відображення у мові. Отже, мова постійно знаходиться в стадії активного формування і тому викликає інтерес дослідження її лінгвістичних особливостей, а особливо в області функціонування.

Метою даної роботи є вивчення мовної економії у німецькій мові на прикладах складних і скорочених слів. Враховуючи поставлену мету, робота передбачає вирішення конкретних **завдань**:

- 1) визначити, що являє собою складне та скорочене слово;
- 2) виділити семантичну типологію других компонентів даних складних слів;
- 3) описати структурно-семантичні особливості складних слів;
- 4) виділити основні словотвірні моделі;

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поставлену проблему не можна в цілому охарактеризувати як зовсім нову. Питання словотвору розглядалися у роботах багатьох дослідників. Однак в центрі їхньої уваги стояли, головним чином, власне проблеми словотвору без обліку тенденції до економії. Тим часом, дана тенденція обумовлює у відомій мірі, як існування конкретних моделей, так і їхню постійну появу для забезпечення функціонування механізму словотвору.

Інтерес до тенденції надлишкових мовних засобів проявлявся багатьма лінгвістами серед яких Р. А. Будагов, Є. В. Гулига, Н. Г. Іщенко, О. В. Стрельнікова, О. В. Слаба, Є. В. Розен та інші. Однак економія в області словотвору більшістю дослідників тільки констатується, а основну увагу звертають на економію у синтаксисі чи фонетиці.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що у вітчизняному мовознавстві питанню тенденції до економії приділяється ще дуже мало уваги : спеціальних досліджень у мові не проводилося, а число робіт де вона розглядається, обмежене.

У відповідності з завданнями дослідження у роботі використовуються наступні **методи**:

метод компонентного аналізу – при описі семантичних особливостей слів;

метод лінгвістичного опису – при інвентаризації моделей і засобів словотвору і побудованих з їхньою допомогою слів;

3) метод трансформацій – під час перекладу складних і скорочених слів.

Основними способами словотвору у німецькій мові є: безафіксний словотвір, афіксний словотвір, утворення складних і скорочених слів. Але надалі в цій роботі приділятиметься увага двом останнім способам словотворення, які проявляють тенденцію до економії з тим аби виділити чіткі моделі їх утворення.

Характерною рисою майже всіх досліджень тенденції до економії є розгляд останньої, як одного з основних законів розвитку мови, який обумовленими різними прагненнями людини до удосконалення мовних форм убик їхнього спрощення, що вимагає мінімальної затрати розумової і фізичної енергії при обміні інформацією.

Принцип економії у мові є одним із проявів інстинкту самозбереження. Це своєрідна реакція проти надмірної затрати фізіологічних зусиль, проти різних незручностей, які затрудняють роботу пам'яті, здійснення деяких функцій головного мозку, пов'язаних з виробленням та сприйняттям мовлення. Тому заперечення ролі принципу економії у мові рівносильне запереченню всіх захисних функцій організму людини (Іщенко 2000, 95). Велике значення принципу економії у мові надавав І. А. Бодуен де Куртене. Життя мови є безперервною органічною роботою, а в органічній роботі можна помітити прагнення до економії сил, прагнення до доцільності зусиль і рухів, прагнення до вигоди (Бодуен 1963, 226).

Отже, тенденція до економії відіграє значну роль в удосконалюванні мовних форм шляхом їхньої уніфікації, створення форм більш коротших у лінійному плані, але не за рахунок інформаційності, і найкращим тому доказом є утворення складних та скорочених слів (Стрельнікова 2010, 11). Наприклад: *die Vierzimmerwohnung* – чотирьохкімнатна квартира, це слово коротше у лінійному плані за свою синтаксичну групу (*die Wohnung, die vier Zimmer hat*).

Правильним є твердження про те, що тенденція до економії найбільш яскраво проявляється в тих випадках, коли ми маємо екстралінгвістичні

фактори мовного спілкування. Саме семантика слів з компресією інформації залежить від екстралінгвістичних факторів і лежить поза структурою самого слова (Розен 2000, 4) (Наприклад: *die Flüsterware*). Значення даного слова не можна встановити із його складових чи шляхом трансформації його в синтаксичну групу, яка складається лише із складових. Семантична картина даного слова може проявитися лише на базі сконструйованої синтаксичної групи: «*eine Ware, von deren Vorhandensein im Geschäft dem Kunden – товари про наявність яких покупцям оголошують у магазині*». У даному випадку економія полягає в компресії інформації цілої розгорнутої синтаксичної групи в одному слові. Аналогічну характеристику мають і деякі прикметники з основними компонентами: *-festi, -fertig, -sicher, -freudig, -echt, -frisch, -faul* та інші, семантична мотивованість яких лежить поза структурою слова (Наприклад: *schlüsselfertig*). Це слово має значення яке базується на синтаксичній групі широкого лексичного наповнення, в яку компоненти словоскладу входять як мінімальні носії інформації в ряді інших лексичних одиниць, які складають синтаксичну групу: «*ein fertiggebautes Haus, dessen Schlüssel den künftigen Einwohner zu geben sind – збудований будинок, ключі від якого мають бути віддані пожителцям*». Таким чином складні прикметники цього типу являють собою результат прояву тенденції до економії на різних рівнях, але найбільше на рівні компресії змісту синтаксичної групи великої лінійності в одному слові.

Найяскравішим прикладом економії надлишкових мовних засобів є скорочення. Вони складаються з початкових літер, або складів слів, які утворюють їх повну синтаксичну групу, але незважаючи на це, значення їх не змінюється. (Наприклад: *IVBH – Internationale Vereinigung für Brücken- und Hochbau – Міжнародна асоціація будівництва мостів і збірних конструкцій*). Економія у даному випадку проявляється на рівні лінійності, так як воно коротше за свою синтаксичну групу, так і на рівні графічної і фонетичної репрезентації, адже для написання цього слова використовується лише чотири літери, а для вимовлення докладаються невеликі фізичні зусилля.

Отже, своє безпосереднє вираження тенденція до економії знаходить у співвідношенні живаних мовних засобів до об'єму інформації. Тому й відповідним пунктом дослідження еконо-

мії в даному випадку є посилання на те, що словоскладання і утворення скорочених слів є важливими засобами мовної економії.

Ця економія у складних і скорочених словах проявляється, у першу чергу, на рівні лінійності, по-друге, на рівні конотації та денотації, по-третє, на рівні графічної і фонетичної репрезентації. Необхідно враховувати, що тенденція до економії – це не закон мови, а те що, остання. перш за все, залежить від потреб у цьому носії мови (Розен 2000, 126).

Розглянемо більш детально, що собою являє складне слово. Словоскладання є одним з найбільш продуктивних способів словотвору у сучасній німецькій мові і відіграє дуже важливу роль в утворенні нових слів і економії мовних засобів. Під **словоскладанням** розуміється складання (конструкція) з двох і більше словотворчих вільних морфем в одне структурно-семантичне ціле (Кирилюк 2010, 56). Компонентами цілого можуть бути з одного боку, складання двох і більше морфем-коренів, або основ (наприклад: *der Welthandel – світова торгівля*), з іншого боку, компонентами конструкції складного слова можуть бути з'єднання морфем, які в свою чергу є конструкціями інших морфем - повноправних (вільних) і службових - основ і афіксів (наприклад: *die Wärmebelüftung – тепловентиляція, warm – теплий, die Wärme – тепло, це слово є продуктом імпліцитного словотворення при взаємодії з афіксацією, тобто, утворене за допомогою суфікса - «e». Другим компонентом цієї конструкції є з'єднання двох-морфем – вільної «die Luft – повітря», в якій відбулася зміна кореневої голосної «i» на «ü» та службового суфікса - «ung»*).

Нове слово отримує, таким чином, нову словотворчу структуру і новий семантичний зміст. Нова лексична одиниця отримує також певну фонетичну, стилістичну і естетичну характеристику, що як правило, повинно розглядатися в сукупності, у певній практичній ситуації.

3 структурного погляду нове складне слово є одним цілим, конструкцією з кількох компонентів, що підлягає одній морфологічній відміні та одним синтаксичним функціям. Складне слово, як єдине структурне ціле, поділяється на дві частини: на означальну частину (*das Bestimmungswort – означальне слово*) і основну частину (*das Grundwort – основне слово*) (Юнг 1996, 397). Означальна частина, тобто перший компонент, як правило, визначає основну частину, тобто другий компонент. Основна час-

тина в свою чергу обумовлює граматичну характеристику всього слова. Кожна з названих частин може охоплювати одну, або більше основ, які також можуть мати один і більше афіксів (наприклад: *Wechselstrom rundfunkempfänger* – радіоприймач змінного струму). У даному випадку означальне слово складається з двох компонентів «*Wechsel*» і «*strom*» і основне також з двох компонентів «*rundfunk*» і «*empfänger*».

3 семантичного погляду в складному слові всі його частини можуть «знаходити опору» в самостійних лексемах (Кирпиченко 2016, 44). Наприклад, візьмемо слово *der Wechselkurs*, яке перекладається як *курс обміну валют*. Значення цього іменника пов'язане як зі значенням слова «*wechseln*», так і зі значенням слова «*Kurs*». У багатьох випадках один із компонентів, або все слово у цілому піддається значному переосмисленню, що у значній мірі затемнює його семантичну мотивованість (наприклад: *stockfinster* – дуже темний, *teilnehmen* – приймати участь). Таким чином, складним словам притаманна одна спільна семантична риса: перший компонент конкретизує, звужує значення другого, а значення другого компоненту ширше, за значення складного слова в цілому.

3 фонетичного погляду складне слово вимагає відповідного наголошення на його частинах, що ускладнюється у зв'язку з наявністю декількох компонентів, тому слово має два, або декілька наголосів. Розрізняють головний наголос, який падає на означальне слово, тобто на перше (*die Hauptbetonung*) та другорядний наголос (*die Nebenbetonung*), який падає на основне слово. За наявності в складних словах складних компонентів умовне наголошення ускладнюється. Головний наголос падає зазвичай на перший наголошений склад, другий по силі наголосу – на останній наголошений склад у тому випадку, якщо перший компонент складається з двох частин, і на передостанній, якщо складним є другий компонент (Кирпиченко 2016, 44).

3 стилістичного погляду складне слово можна розглядати як невід'ємний компонент речення і тексту, у якому воно оптимально і доцільно використовується, або може бути використаним. Це питання є особливо важливим, якщо враховувати ту обставину, що складне слово, як і просте слово підлягає у багатьох випадках полісемії, омонімії та ін. На стилістичну характеристику складного слова впливають також такі фактори, як своєрідність наукового жанру, в якому вживається дане слово, цілеспря-

мування тексту чи бесіди, своєрідність стилю автора та інші (Юнг 1996, 382).

Отже, складне слово є одиницею мови, складові частини якої спираються на самостійні лексеми-слова, які зв'язані один з одним згідно чітко визначеним словотвірним моделям і утворюють монолітну, хоча і складну основу. Ця основа має обмежене поле значень і конкретну граматичну характеристику

Відповідно до опрацьованого матеріалу, ми можемо виділити такі класифікації складних слів як:

1. Семантико-синтаксична класифікація.

Ця класифікація базується на відношеннях між компонентами, які знаходять «опору» у відношеннях між частинами синтаксичних сполучень. На основі відношень між компонентами складні слова поділяються на детермінативні (визначально-підрядні), копулятивні (сурядні) та складно-синтаксичні слова (Іщенко 2000, 100).

Дана класифікація складається з таких підгруп як:

Детермінативні складні слова по характеру відношень між членами співвідносні з іменниковими та дієслівними словосполученнями, оскільки їх другий компонент уточнюється (визначається, доповнюється) першим компонентом (наприклад: *die Energieeinsatz* – споживання енергії, *achtgeben* – звертати увагу, *der Schiebekontakt* – рухомий контакт).

Копулятивні складні слова складаються із двох і більше семантично рівноправних компонентів і можуть бути співставлені з словесними рядами (наприклад: *Strichpunkt* – крапка з комою). У даному випадку між компонентами існує з'єднувальний зв'язок, який виражається в словарному ряді сполучником - «und».

Синтаксичні сполучення – це слова, які отримали конкретну граматичну форму і перетворилися на ту чи іншу частину мови, незалежно від того, до якої частини мови належить їх останній компонент (Іщенко 2000, 100). До цього типу відносять:

а) імперативні іменники, які утворилися по моделі стійких наказових речень (наприклад: *das Vergissmeinnicht* – незабудка, *der Springinsfeld* – вітрогін та ін.);

б) адвербіалізовані словосполучення різних типів (наприклад: *meinstentiels* – здебільшого, переважно; *i jederzeit* – у будь-який час, завжди);

в) субстантивовані та адвербіалізовані сполучникові групи (наприклад: *währenddessen* –

тимчасом, між тим; insbesondere – особливо; zuletzt – наостаток, в кінці кінців). Умови наголошення їх не підпорядковуються чітким нормам.

2. Структурна класифікація. По своїй структурі складні слова діляться на два основних види: слова, які можна розглядати як складання основ, тобто **словосполучення** та **зсуви**. Перші в свою чергу діляться на повноскладові словосполучення (*eigentliche-echte Zusammensetzungen*) та неповноскладові словосполучення (*uneigentliche-unechte Zusammensetzungen*) (Стрельнікова 2010, 31).

Словосполучення – це певним чином написані слова – групи слів. Процес словосполучення полягає у тому, що нові слова утворюються шляхом сполучення двох чи декількох морфем, які будують одну структурно-семантичну конструкцію. Компонентами такої конструкції можуть бути різні частини мови, як відмінювані, так і невідмінювані (Стрельнікова 2010, 27). Для прикладу візьмемо слова як: *der Baukombinat – будівельний комбінат, die Ausgleichvorrichtung – пневматично вірівнюючий пристрій*. Інакше кажучи, це сполучення різних частин мови, що у своїй сукупності виражають певне поняття, інколи забарвлене емоційно.

Як сказано вище розрізняють повноскладові та неповноскладові сполучення. До повноскладових сполучень відносять складні слова, які являють собою безпосереднє складання основ (наприклад: *die Kaufkraft – купівельна спроможність, die Arbeitteilung – поділ праці, die Zerfallreaktion – реакція розпаду*), до неповноскладових – слова зі з'єднувальними елементами такими як «-(e)s», «-(e)n» (наприклад: *die Ernährungsindustrie – харчова промисловість, die Produktionsverlagerung – переміщення виробництва*). З'єднувальні елементи по своєму походженню є закінченнями родового відмінку однини. Однак у сучасній німецькій мові ці з'єднувальні елементи фактично не виконують семантико-граматичної функції оформлювача родового відмінку, так як у багатьох випадках їх поява, або відсутність не може бути пояснена значенням сполучення та характером основ. Використання з'єднувальних елементів визначається в основному встановленими у мові традиціями, але й частково фонетико-графічним фактором: з'єднувальний елемент полегшує вимовлення та читання слова.

Зсув – це складне слово, морфолого-синтаксичне оформлення якого співпадає з оформленням синтаксичного сполучення того чи іншого типу у сучасній мові (Стрельнікова 2010, 31).

Для зсувів характерною є наявність, в якості компонентів, словоформ, а не лексичних основ, що є не єдиною ознакою зсуву. Наступними двома обов'язковими ознаками слід вважати такий порядок розташування компонентів і такі відношення між ними, які б формально відповідали порядку послідовності та відношень між собою членів відповідного синтаксичного сполучення (Юнг 1996, 401). Наприклад: в дієслові *zugrundelegen* перший компонент являє собою сполучникову групу з іменною частиною, яка оформлена флексією давального відмінку, а слово в цілому по своєму оформленню відповідає дієслову з обставиною.

Іноді дуже важко провести межу між зсувом визначального типу та стійким словосполученням, особливо коли мова йде про складне дієслово.

Виходячи з вищеназваних критеріїв, до категорії «зсувів» у сучасній німецькій мові відносять:

визначальні складні іменники з першим компонентом словоформою прикметника (*die Krauseminze – м'ята курчава, der Querschnitt – поперечний розріз*);

визначальні складні прикметники з прислівниковим першим компонентом (*wohlklingend – милозвучний, ferngesteuert – з дистанційним управлінням*);

сурядні складні іменники і прикметники (*schwarzweiß – чорнобілий; die Hemdhose – комбінація*);

імперативні іменники (*das Vergißmeinnicht – незабудка*);

складні дієслова (*haushalten – вести господарство*);

складні прислівники (*meistenteils – переважно, währenddessen – тим часом*); складні числівники (*fünfzehn, dreiundzwanzig*).

Словосполучення і словозсунення є видами словоскладання і мають багато спільного між собою. У кожному випадку ці способи словотворення у своїх як продуктивних, так і малопродуктивних функціях, ґрунтуються на можливостях побудови нових лексичних одиниць з відповідною структурно-семантичною специфікою, відповідною фонетичною, стилістичною і естетичною характеристиками.

3. Морфологічна класифікація. Зазвичай для опису складних слів виходять із їх приналежності до тієї чи іншої частини мови, тобто з морфологічної класифікації. Кожний з цих типів має свої специфічні особливості. Ця кваліфікація має наступні підпункти такі як:

Складні іменники. У складі складних іменників виділяють слова всіх трьох семантико-синтаксичних типів, а саме: визначально-підрядні, сурядні, складносинтаксичні слова, але найбільш продуктивні і чисельні перші.

Першим компонентом визначальних складних іменників можуть виступати основи (словоформи) різних частин мови:

Sub.+Sub. (*der Tonbetun* – глинобетон, *der Säurerest* – кислотний залишок, *die Holzkonstruktion* – дерев'яна конструкція);

Adj. + Sub. (*der Kleinbetrieb* – привід малої потужності, *das Langloch* – глибока скважина, *das Niedrigwasser* – мала кількість води);

Verb+Sub. (*der Lenkrolle* – направляючий каток, *die Trennfläche* – поверхня розрізу, *der Laufwiderstand* – опір руху);

Zahl. + Sub. (*der Zweikampf* – поєдинок);

Adv.+Sub. (*die Mehrelektrodenröhre* – багатоелектродна лампа, *die Zusammenarbeit* – спільна робота, *die Außenantenne* – зовнішня антена).

Найбільш продуктивною моделлю є «Sub + Sub». У німецькій літературі існує необмежена кількість варіантів утворення складних слів по цій моделі. Ці слова настільки поширені та різноманітні за значенням, стилістичним забарвленням та вживанням, що розділити їх по семантичним групам не можливо. Перший компонент зазвичай виражає ту чи іншу ознаку предмета або явища:

відношення приналежності (*das Vaterhaus* – будинок батька);

носія ознаки (*die Frauenschönheit* – жіноча краса);

суб'єкт дії (*die Laternenschein* – світло ліхтаря, *die Anlaßgerät* – пусковий агрегат, *die Kühlflüssigkeit* – охолоджуюча речовина);

об'єкт дії (*die Kindererziehung* – виховання дітей);

матеріал або речовину (*das Weizenbrot* – пшеничний хліб);

відношення до часу (*die Julihitze* – червнева спека).

З точки зору структурної класифікації складні іменники можуть бути повноскладовими, неповноскладовими сполученнями та зсувами. Визначальні складні іменники у більшості випадків являються повноскладовими і неповноскладними сполученнями. Зсуви зустрічаються значно рідше і представлені моделями атрибутивних груп, з першим компонентом словоформою прикметника.

Складні прикметники. У складних прикметниках першим компонентом також можуть виступати різні частини мови:

Sub.+Adj. (*wasserdicht* – непромокаючий, *luftdurchlässig* – повітронепроникний, *klimabeständig* – атмосферостійкий);

Verb+Adj. (*treffsicher* – точний, вірний, *merkwürdig* – дивовижний);

Adv.+Adj. (*hochindustriell* – високоіндустріальний);

Adj.+Partizip 1 (*schnelhärtend* – швидкозастійсаючий, *feuerhemmend* – вогнетривкий, *linksdrehend* – з лівостороннім обертанням);

Adj+Partizip 2 (*faserverstärkt* – укріплений волокнами, *kaltgewalzt* – холоднокатаний, *nassgeschliffen* – шліфування з охолодженням).

Sub+Partizip 2 (*motorangetrieben* – з приводом від двигуна, *handbetätigt* – з ручним керуванням, *transistorbestückt* – на транзисторах).

Складні дієслова. Першим компонентом складних дієслів можуть бути:

нульові форми іменників (*haushalent* – вести господарство, *achtgeben* – звертати увагу, *standhalten* – витримувати);

сполучникові групи (*überhandnehmen* – брати гору, *zrostami*, *zugutekommen* – бути корисним, *zunichtekommen* – знищувати);

іменні форми дієслів (інфінітив) (*kennenlernen* – знайомитися, *stehenbleiben* – зупинитися);

скорочені форми прикметників та співпадаючі з ними прислівникові форми (*freisprechen* – виправдовувати, *übrigbleiben* – залишатися, *fernhalten* – утримувати, *uberigati*);

прислівники (*zusammennehmen* – збирати, *vorbeigehen* – проходити мимо).

До складних дієслів застосовуються ті ж правила, що й до дієслів з відокремлюваними префіксами (Корягіна 2012, 48). Наприклад, якщо складне дієслово є присудком у простому реченні, то його складові частини займають у реченні друге і останнє місце (*наприклад: die Erdsicht ging ... verloren* – земля зникла з поля зору).

При розгляді скорочень ми виходимо з того, що останні є мовною реальністю, а причина їх виникнення і вживання полягає в прагненні користуватися мовою «більш раціональніше» (Юнг 1996, 426).

Отже, скорочення є ще одним важливим засобом економії мовних засобів, які зустрічаються у різних стилях мови і співіснують з вже «признаними» одиницями – повними словами.

Насиченість мов скороченнями, як загальноживаними словами, словосполученнями і групами слів, так і спеціальними словами та позначеннями зрізних галузей науки сприяє, з одного боку, структурній стислості і лаконічності

ті мови, а з іншого боку є серйозною перепорою на шляху до розуміння тексту (Іщенко 2000, 68). По-перше, більшість скорочень, що вживаються в галузі науки і техніки, неохоплені загальними і навіть спеціальними словниками. По-друге, одні й ті ж скорочення можуть виражати різні слова і поняття (наприклад: BDA – *Bund der Deutschen Architekten* – спілка німецьких архітекторів; *Bundesvereinigung der deutschen Architsverbände* – федеральне об'єднання спілок німецьких працевлагодів).

Таким чином, скорочення слів, словосполук, словоскладів і груп слів є дуже поширеним явищем у сучасній німецькій мові. Вони поповнюються і надалі новими формами, відповідно до розвитку мови, до її функціональної ролі у різних сферах. Скорочення представлені наступними генетичними типами слів:

1. Контрактури – це скорочення, які виникли внаслідок скорочення будь-якої частини слова чи групи слів (наприклад: *Repro[duktion]* – *репродукція*, *komb[inierter] Wagen* – *комбі*).

Контрактури у свою чергу поділяються на:

ініціальні контрактури (наприклад: *Dia[ffilm]-diafilm*, *Tacho[meter]* – *спідометр*).

фінальні контрактури – скорочення початку слова (наприклад: *[Schal]platte* – *грампластинка*, *[Bild]schirm* – *екран*, *[Ton]band* – *ферромагнітна плівка*). Значно рідше опускається центральна частина слова у контрактурах (наприклад: *Alko[hol]test* – *тест на наявність алкоголю в організмі*).

2. Складові аббревіатури – це слова, які виникли внаслідок скорочення компонентів вихідного слова, або кожного компоненту словосполучення до розмірів першого складу. Це в основному назви фірмових виробів та самих фірм і організацій (наприкладі: *Kripo-Kriminalpolizei* – *кримінальна поліція*, *Hanomag* – *Hannoversche Maschinenbau Aktiengesellschaft* – *машинобудівне акціонерне товариство Ганновера*).

3. Акроніми – це слова, які виникли внаслідок скорочення написання слова, або словосполучення до першої літери кореня слова (наприклад: *EDV* – *Elektronen Daten Verarbeitung* – *електронна обробка даних*). Акроніми можуть зустрічатися у вигляді літерних (наприклад: *NPT* – *Nationalpreistäger* – *лауреат національної премії*) і змішаних аббревіатур (наприклад: *V-Mann* – *Verbindungsmann* – *зв'язковий*).

Таким чином, у сучасній німецькій мові словоскорочення є дуже поширеним явищем, яке відіграє важливу роль у спілкуванні людей і економії надлишкових мовних засобів.

Висновок. В даній роботі розглянута проблема мовної економії у німецькій мові на прикладі складних та скорочених слів та зроблена спроба більш чітко виділити їх словотвірні моделі. Під час дослідження було встановлено, що мовна економія в складних і скорочених словах проявляється, по-перше, на рівні лінійності, по-друге, на рівні графічної і фонетичної репрезентації.

Слід зазначити, що ця економія розглядається як прагнення людини до удосконалення мовних форм убик їхнього спрощення. Найбільш яскраво вона спостерігається у науково-технічних текстах, де так багато складних і скорочених слів. Саме у сфері техніки необхідно, щоб інформація була викладена найбільш коротко і зрозуміло. Крім того, із все більшим впливом інформації, розвитком у всіх сферах суспільства, віддають більшу перевагу оптимальній комунікації, мовній якості, лаконічності (вибору коротшого варіанту з низки декількох, що вказують на однаковий семантичний зміст), структурній спрощеності, що ми спостерігаємо у складних та скорочених словах.

Проте потрібно пам'ятати, що межею прояву цієї тенденції в удосконалюванні мови є той рубіж, до якого зберігається її комунікативна придатність за умов найбільш раціонального й економного добору дійсно необхідних для цілей спілкування засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бодуэн де Куртенэ, И.А. (1963): *Вспомогательный международный язык*. Избранные труды: В 2 тт. Москва. Т. 2.
- Іщенко, Н.Г. (2000): *Словообразовательная синонимия в современном немецком языке*. Киев.
- Кирилюк, М. (2010): Інновації в лексиці німецької мови початку ХХІ ст. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*: у 5 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Вип. 89 (3). С. 53–57.
- Кирпиченко, О. Е. (2016): Інновації у словниковому складі німецької мови *Держава та регіони Серія: Гуманітарні науки*. № 1-2 С. 44-45.
- Корягіна, А. Ю. (2012): Вимовна норма. Варіативність як головна її ознака (на матеріалі німецької мови). *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. Вип. 183. Т. 195. С. 45-49.
- Нежива, О. М. (2012): Відображення якості освіти у сучасній Німеччині: соціально-філософський аналіз. *Наукові записки КУТЕП*. Київ. Вип. 13. С. 98-107.
- Нежива, О. М. (2017): Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної

діяльності. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матер. III міжнародної науково-практичної конференції. К.: КНЕУ, 2017. С. 173-175.

Прищеп, В. Є. (2004): *Дієслівні компресиви в сучасній німецькій мові як прояв лінгвістичної економії* <<http://eprints.zu.edu.ua/2036/1/04pve-ple.pdf>> [online]. [cit. 10. 5. 2019].

Розен, Е. В. (2000): *На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке*. Москва: Менеджер.

Слаба, О. В. (2014): Актуальні проблеми розвитку неологічної лексики в сучасній німецькій мові. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія*. Вип. 29. С. 110–114.

Стрельнікова, О. В. (2010): *Економія і варіативність як мовні константи*. Чернівці: Національний університет імені Юрія Федьковича,.

Юнг, Г. (1996): *Грамматика немецкого языка*. Москва.

Duden (2007): *Das Herkunftswörterbuch: Etymologie der deutschen Sprache*. 4. Auflage. Beltz: Weinheim.

Herberg, D. (2002): Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. Probleme ihrer Erfassung und Beschreibung. *Deutsch als Fremdsprache*. Leipzig, № 4. S. 195–200.

Keller, A. J. (1993): *Kleines padagogisches Wörterbuch. Grundbegriffe-Praxisorientierungen-Reformideen*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.

Nezhyva, O. (2015): Higher education system in modern Germany: social-philosophical analysis. *Future Human Image*. №2 (5). Kyiv. pp. 164-170.

Seitz, K.(2002): *Bildung in der Weltgesellschaft*. Frankfurt a. M.

Wahrig, G. (2001): *Deutsches Wörterbuch. Mit einem «Lexikon der deutschen Sprachlehre»*. Guterslon; Munchen: Bertelsmann Lexikon Verlag.

О. НЕЖИВА

ЯЗЫКОВОЙ ЭКОНОМИИ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ НА ПРИМЕРЕ СЛОЖНОЙ И СОКРАЩЕННЫХ СЛОВ

Аннотация. В статье рассматривается особенность формирования и развития языковой экономии в немецком языке. Свое непосредственное выражение тенденция к экономии находит в соотношении применяемых языковых средств к объему информации. Поэтому и отправным пунктом исследования экономии в данном случае является ссылка на то, что сло-

восложение и образования сокращенных слов является важным средством языковой экономии. Таким образом, автор в этой работе уделяет внимание таким способам словообразования как образование сложных и сокращенных слов, которые проявляют тенденцию к экономии с тем чтобы выделить четкие модели их образования. В статье выделяются такие классификации как семантико-синтаксическая, структурная и морфологическая.

Ключевые слова: языковая экономия, слово, сложное слово, язык, немецкий язык.

O. NEZHYVA

LANGUAGE ECONOMY IN GERMAN BY EXAMPLES OF COMPLEX AND SHORT WORDS

Annotation. The article deals with features of formation and development of language economy in German. The direct tendency to save is directly expressed in the ratio of the used linguistic means to the volume of information. Therefore, the starting point of the study of economics in this case is the reference to the fact that word formation and the formation of short words are important means of linguistic economy. Thus, in this work, the author pays attention to such ways of word formation as the formation of complex and short words, which tend to be economical in order to distinguish clear models of their formation. The article distinguishes such classifications as semantic-syntactic, structural and morphological.

Key words: language economy, word, complex word, language, German.

O. NEZHYVA

LANGUAGE ECONOMY IN GERMAN BY EXAMPLES OF COMPLEX AND SHORT WORDS

The article deals with features of formation and development of language economy in German. The direct tendency to save is directly expressed in the ratio of the used linguistic means to the volume of information. According to the conditions of internationalization of the world space, political, economic and cultural rapprochement of the countries, the only European educational space emerged. Furthermore, it consists of 47 countries of Europe. Accordingly, the process of European integration every time has a significant impact on all spheres of society, and linguistics has not bypassed it. After all, this in turn is associated with the emergence of new concepts, objects, phenomena that are reflected

in the language. Therefore, the language is constantly in the stage of active formation and therefore it is of interest to study its linguistic features, especially in the field of functioning.

Therefore, the starting point of the study of economy in this case is the reference to the fact that word formation and the formation of short words are important means of linguistic economy. Thus, in this work, the author pays attention to such ways of word formation as the formation of complex and short words, which tend to be economical in order to distinguish clear models of their formation. The article distinguishes such classifications as semantic-syntactic, structural and morphological.

The study found that the language savings in complex and short words are manifested, first, at the level of linearity, and secondly, at the level of graphic and phonetic representation.

It should be noted that this saving is seen as a person's desire to improve language forms in the

face of simplification. It is most clearly observed in scientific and technical texts, where there are so many complex and short words. It is in the field of technology that information is to be summarized as clearly as possible. In addition, with the increasing influx of information, developments in all spheres of society, greater preference is given to optimal communication, linguistic quality, conciseness (the choice of a shorter version of several that indicate the same semantic content), the structural simplicity that we observe in composition short words.

However, it should be remembered that the limit of manifestation of this tendency in the language improvement is the boundary to which its communicative suitability is preserved in the conditions of the most rational and economical selection of the means of communication really needed for the purposes of communication.

Стаття надійшла до редакції 4.09.2019

УДК 304.44 : 81-2

СЕНЧИЛО Надія

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ, МОВИ І КОМУНІКАЦІЇ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

У статті розглядається взаєморозвиток і взаємозв'язок культури мови і комунікації та способи їх реалізації в національному суспільстві та поза ним. Акцентується увага на значенні мови як універсального інструменту забезпечення трансляції різних культурних форм.

Ключові слова: *культура; мова; комунікація; інформаційна культура; інформаційне суспільство.*

Зберігання та відтворення інформації про культурні надбання людства реалізується через мову. Мова є універсальним інструментом, який забезпечує трансляцію різних форм культури, формуючи націю і суспільство. Усна форма комунікації з допомогою мови передувала письмовій. Вона включає ряд кодів та символів, які утворюють складну комунікаційну структуру, що багато століть поспіль забезпечувала обмін інформацією (знаннями) між поколіннями, утверджуючи відповідні цінності та зразки поведінки людей. Звуковий код мови візуалізувався у фонетичне письмо, що посприяло розвитку такої форми культури як література. Література як культурна форма і водночас спосіб комунікації є необхідною складовою будь-якої розвиненої культури, розвиток її закономірно відбувається на основі національної мови. Кожна попередня форма культури сприяла формуванню наступної, удосконалюю-

чи комунікаційні можливості людства. Ера друкарства поступилася електронній ері, яка у свою чергу сприяла появі нових способів реалізації форм культури і комунікації. Період інформатизації (1950-2000 рр.) змінює період впровадження найновіших інформаційних технологій.

У другій половині ХХ століття починається усвідомлення інформації у гранично широкому соціокультурному контексті. Інформація займає центральне місце у суспільстві. В інформаційному суспільстві комунікація займає домінуючі позиції, віртуальна реальність сприймається як особливий культурний простір.

Вступ. Вивчення української культури в традиційному історичному аспекті, так чи інакше вказує на шляхи і способи її трансляції в національному суспільстві та поза ним. І чи не найбільш потужним трансляційним інструментом є комунікація, яка в процесі розвитку суспільства змінює форми і способи взаємодії зі свідомістю